

KAPITTEL 11

Ellens pinse. Bibelfortelling og kunnskaping

Bente Afset

Førstelektor, Institutt for religion og livssyn, Høgskulen i Volda

Abstract: The article investigates the learning potential in a multi-modal work on the biblical Pentecost story made by Ellen, a 7th grade pupil in a Norwegian school, in the subject RLE (*religion, livssyn og etikk*: religion, life views and ethics). Instead of a pure writing assignment, Ellen was permitted to draw her response to the story. The result was a cartoon with texts and drawings telling the New Testament story. Her work is analysed using semiotic theory, cartoon and narrative theory, and compared to the New Testament and textbook account of the Pentecost. Ellen's work is also discussed using sociocultural theory. The Pentecost cartoon demonstrates this pupil's creative knowledge-creation working with the biblical story.

Keywords: multimodal texts, Pentecost, knowledge creation

De fleste av oss er nok glade for den ekstra fridagen, men det er nok ikke mange som vet hvorfor vi har fri.

(Guldhaug, 2019)

Introduksjon

I mai-juni, når det nærmer seg pinse, tar gjerne en og annen journalist turen ut på gater og torg for å spørre folk hva de forbinder med pinse. Pinsen er nemlig den kristne høytiden som er minst kjent for

Sitering: Afset, A. (2022). Ellens pinse. Bibelfortelling og kunnskaping. I A. Aschim, B. Afset, H. Elstad & B. Løvlie (Red.), *Tru, språk, historie. Heidersskrift til Per Halse* (Kap. 11, s. 257–278). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.165.ch11>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

«folk flest», slik Nettavisen og årvisse intervjuer har demonstrert. Pinsekunnskapen er svak blant voksne, men også vanskelig å formidle til barn, mener flere prester og pastorer ifølge Vårt Land (Bøe, 2015). Som en sentral fortelling i kristendommen er pinsen noe skolebarn skal få kunnskap om.¹ Utgangspunktet for artikkelen er en hjemmeoppgave om pinse laget av en elev i 7. trinn i 2013 under læreplanen for religion, livssyn og etikk (RLE 08). Oppgaven skulle presenteres for klassen etterpå. Klassen hadde læreverket *Vi i verda 7: Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap* (Berg et al., 2008) der også *Vi i verda* omtaler pinse. Læreren forteller at boka ble lite brukt og mest anvendt til lekser, enten som forberedelse eller til repetisjon. I stedet for en ren skriveoppgave fikk Ellen² lov til å tegne fortellingen. Hun hadde stor interesse for å tegne, og moren hennes var også kunstnerisk interessert og dessuten kunst- og håndverklærer på skolen. Læreren forteller at tanken var å spille på Ellens sterke sider, ettersom hun strevde litt i noen fag. Resultatet ble en multimodal tekst³ bestående av en tegneserie i ti ruter i svart-hvitt blyanttegning med Ellens egenformulerte tekst til hver rute. Ellen fikk hjelp av moren sin, de leste igjennom fortellingen sammen flere ganger for å forstå den, og så skrev de teksten inn på PC. Jeg ble kjent med arbeidet via Ellens lærer, en erfaren lærer fra en skole i Oslo. Ellen har vært så vennlig å gi meg tillatelse til å bruke arbeidet hennes.

Artikkelen vil undersøke hvilket læringspotensial som kan ligge i en slik arbeidsoppgave når eleven får gjenfortelle en bibelfortelling i tekst og tegning. Problemstillingen er ikke enestående. Flere har forsket på elevarbeider fra religions- og livssynsundervisning med ulike forskings-spørsmål og teoretiske tilnærminger, ikke minst Sidsel Lied (2004, 2019) og Elisabet Haakedal (2008, 2010a, 2010b, 2010c), men også Larsen og Domaas (2010). Lied og Haakedal har forsket på livstolking, verdi- og moralformidling i barns tekster med bruk av Bakhtins dialogteori (Lied) og minneforskning representert ved blant annet James V. Wertsch, Paul Connerton og Danlièle Hervieu-Léger (Haakedal). Larsen og Domaas

1 Ifølge læreplanene under *Kunnskapsløftet*, KRL- og RLE-planene, hørte kristne høytider til kompetansemålene etter 7. trinn (Utdanningsdirektoratet, 2008).

2 Navnet er et pseudonym.

3 Multimodal tekst og sammensatt tekst brukes om hverandre om det samme.

har gjort en nærlesing av et multimodalt skrivearbeid med utgangspunkt i en bibelfortelling ved hjelp av litteraturteoretiske perspektiv.

Jeg skal ikke først og fremst lete etter livstolkingsuttrykk i elevarbeidet, men belyse hvordan denne hjemmeoppgaven gav eleven muligheter til kreativ utfoldelse, meningsskaping og kunnskapsutvikling i arbeidet med den bibelske pinsefortellingen. Multimodal tekstskaping hører hjemme i mange fag i skolen og elevoppgaven kan vurderes mot kompetansemål i flere læreplaner, RLE-planen så vel som kunst og håndverk og norsk. Ellens tegneserie ble til noen år etter at § 2–4 i opplæringsloven i 2008 fikk inn bestemmelsen om at undervisningen i religions- og livssynsfaget skal være objektiv, kritisk og pluralistisk. Hvordan passer Ellens hjemmeoppgave inn her?

Problemstillingen i artikkelen er følgende: *Hva forteller Ellens multimodale tekst om hennes kunnskaping med utgangspunkt i den bibelske fortellingen om pinse?*

Teori

I analyse og tolking av Ellens tegneserie tar jeg i bruk sosialsemiotisk teori med grunnlag i arbeider av Günter Kress og Theo van Leeuwen og sosiokulturell læringsteori med utgangspunkt i Lev Vygotskys læringsteori, som forstår læring som historisk, kulturelt og sosialt betinget (Vygotsky, 1978). En sentral tanke hos Vygotsky var at mennesker både tenker, uttrykker seg og lærer ved hjelp av kulturelle og meningsladede medierende artefakter eller redskaper der språket er det viktigste. Læring skjer i en kulturell sammenheng ved hjelp av medierende redskaper og i dialog med andre mennesker. Tradisjonelle metaforer for læring er læring som *tilegnelse* eller som *deltakelse* (jf. Sfard, 1998). Læringsmetaforen «kunnskaping» (*knowledge creation*) markerer at læring forstås som mer enn at individet kan tilegne seg gitt kunnskap eller at læring skjer gjennom deltagelse i sosiale fellesskap. Kunnskaping innebærer aktiv utvikling av ny kunnskap i samhandling med andre mennesker og ved hjelp av medierende redskaper (f.eks. Afdal, 2013a, 2013b; Paavola & Hakkarainen, 2005). Redskapene man tar i bruk i en læringsprosess bærer med seg mening, og læring og ny kunnskap blir til i relasjonen mellom mennesker og

redskaper. Ifølge denne forståelsen er Ellens pinsefortelling derfor ikke en ren tilegnelse og reproduksjon av den bibelske pinsefortellingen, men hun skaper en ny fortelling og ny kunnskap ved hjelp av de redskapene hun disponerer og de sosiale praksisene hun deltar i.

Hjemmeoppgaven om pinse gav Ellen mulighet til å velge et medium, tegneserien, som hun tydelig både liker og behersker. Valget beror på hennes egen interesse, på muligheter hun har kognitivt, affektivt og sosialt – hun har lyst og evne til å uttrykke seg multimodalt i bilde og tekst, og hjemmeoppgaven gir henne muligheten. Når hun lager tegneserie over pinsefortellingen, tar Ellen i bruk en veletablert sjanger. Moderne tegneserier oppstod på 1800-tallet, og sjangeren har siden vokst voldsomt i både form, innhold og stilarter. Tegneserier er sammensatte tekster der skrift og bilde går sammen for å skildre en situasjon eller fortelle en historie. De kan bestå av korte striper, men kan også gi form til hele romaner. Tegneserier kan ha tekst i form av talebobler, ha undertekster eller være helt uten tekst (Holen & Olsen, 2015; Weinreich, 1985). Bibelen er også blitt tegneserie.⁴ Voksne både lager og leser tegneserier, men barn og ungdom er særlig målgruppe for sjangeren, en sjanger der flertallet vil være fortrolig med sjangerens regler eller virkemidler. Ellens pinsefortelling bekrefter dette.

Noen av de sentrale virkemidlene i tegneserier er bruken av tale- og tankebobler, at karakterer ofte framstilles overdrevet eller karikerte og med overdrevne gester, at rutene viser handlingssekvenser og at det er veksling i perspektiv i bildene. Rutene er utsnitt av den virkeligheten som skal framstilles, og i rutekomposisjonene benyttes nærbilder så vel som halv- og heltotale utsnitt (Weinreich, 1985).

Ellens arbeid reflekterer også sosiokulturelle trender i samfunnet der kommunikasjonsmåter og -former er i stadig endring (Kress, 2000, s. 156). Måten vi kommuniserer med hverandre på har endret seg radikalt over noen tiår. Det dominerende mediet, boka, er skiftet ut med skjerm, og skriving som metode er byttet med bildeskaping (Kress, 2008, s. 9). Siden 2008 har denne utviklingen akselerert. Bildebruk og bildelesing

---

4 Eks. Anderson & Maddox, 2004. Norsk utgave av *Lion Graphic Bible* (1998), oversatt av Solgunn H. Jensen.

er blitt stadig viktigere i privat så vel som i offentlig kommunikasjon. Dagens unge er sosialisert inn i en visuell verden der de kommuniserer med symboler (emojier) og bilder, parallelt med og kanskje mer enn med skriftspråk. De er vant til multimediale tekster og til at faginnhold kommuniseres gjennom både tekst og bilder. Günter Kress har pekt på at mening alltid formidles i en form eller en modalitet, eksempelvis som tekst, som bilde, som symbol, som sammensatt tekst, og enhver modalitet innebærer sine egne «lover». Hvilken modalitet kunnskap formidles i bestemmer muligheter og begrensninger i hva som formidles:

Mode is a means of 'fixing' meaning; until meaning is 'fixed' in a mode it had no outward (and maybe no inward) existence. 'Knowledge' only has 'shape' when it is 'fixed' in mode; and once fixed, it has the shape that the mode makes possible. Mode entails specific epistemology. We encounter entities in the cultural/semiotic world in the shape that modes offer. This impinges directly on learning and possibilities for learning. (Kress, 2008, s. 17)

Å flytte et budskap fra en modalitet til et annet kaller Kress transduksjon (*transduction*) (Kress, 2008, s. 14), i Ellens tilfelle fra tekst til bildeserie. Hun har imidlertid ikke bare laget bilderuter, men har lagt til korte tekster (bildetekster). I noen ruter har hun, tegneseriesjangeren tro, lagt inn tekst i form av tale-/tenkebobler. Tekst og bilde gir ulike muligheter til å skape mening fordi de rår over ulike virkemidler til å representere verden, de har ulike *affordans* (Kress, 2008, s. 15; Maagerø & Winje, 2000, s. 147; Tønnessen, 2010, s. 16). Vi oppfatter for eksempel bildebudskap mer umiddelbart enn budskap formulert i verbalspråk. Romlige forhold, som hvor ting eller karakterer er plassert i forhold til hverandre, vises også effektivt i et bilde. I verbalspråket trengs mye mer plass for å framstille det samme. Derimot er verbalspråket effektivt til å forklare og argumentere for noe (Maagerø & Winje, 2010, s. 147).

Selve materialet for Ellens pinsefortelling finner vi i bibel og tradisjon.

Himmelfart og pinse i Bibelen og kristen tradisjon

Lukasevangeliet avslutter med at Jesus tas opp til himmelen (Luk 16, 19–20). I Apg 1,6–12 gjenfortelles denne hendelsen mer detaljert. Etter et

mellomspill, om svikeren Judas' endelikt og valget av en ny apostel etter ham, følger fortellingen om pinse.

Pinsefesten var en stor pilegrimsfest på nytestamentlig tid, og mye folk var samlet i Jerusalem. Jesu disipler var også samlet på festdagen og opplevde noe helt uvanlig. Samtidig med at sterk lyd, som av stormvind, fylte huset, opplevde de at ildtunger satte seg på hver og en av dem, og de ble fylt av Den hellige ånd. Denne utrustningen gjorde dem så i stand til å kommunisere med tilreisende pilegrimer fra både øst og vest på deres eget språk. Mange ble rådville og spurte seg: Hva er dette? Noen trodde disiplene var fulle på vin. Peter stod da fram og forklarte denne uvanlige hendelsen med at dette er det som er sagt i profeten Joel (kap. 3,1ff): Nå er de siste tider der Gud vil øse ut sin Ånd over alle mennesker. Tegn i himmel og på jorda hører med. Så formidlet Peter evangeliet om Jesus Messias som Gud lot gjøre under og tegn. Peters tale førte til at mange lot seg overbevise, og om lag tre tusen mennesker ble døpt (Apg 2,41).

I den kristne festkalender feires Kristi himmelfartsdag 39 dager etter første påskedag og er som påsken en bevegelig høytid. Ti dager deretter feires pinse. Kristi himmelfart feirer at den oppstandne Jesus hentes opp til himmelen, mens pinsefesten handler om at de jesustroende fikk Den hellige ånd, Apg 2,1–41. Den første kristne pinse falt samtidig med jødernes feiring av loven (2 Mos 20ff). Festen kalles *sjavuot*, ukefesten, og kommer sju uker etter *sabbat pesach*. Ordet pinse kommer av *pentecoste* – den femtiende. Helt fra tidlig på 200-tallet har de kristne feiret pinse. Men pinse har litt ulik betydning i kirkene. I protestantiske kirker feires pinse som kirkens fødselsfest, i katolisismen knyttes kirkens grunnleggelse nærmere til apostlenes utvelgelse og Peters rolle som den som får nøkkelmakten (Matt 16,19). Ortodokse kristne legger stor vekt på høytiden og ser på pinsen som fullførelsen av en dannelsesprosess (Meistad, 2000, s. 19). I Norge var pinsefeiring fra først av knyttet til en enkelt søndag som man innledet med en våkenattsgudstjeneste der man leste og sang. Dette var vanlig helt fram til 1840-årene i Vest-Telemark, ifølge folkeminneforsker Ørnulf Andreas Hodne (Hodne, 1999, s. 118). Tradisjonen med å feire i flere dager stammer fra 1000-tallet. Ifølge Christian den femtes lov fra 1688 var også tredje pinsedag helligdag i Norge fram til dette

ble endret i 1771 med den såkalte festdagsreduksjonen. «Man opplevde at folk ikke helligholdt tredje pinsedag, men brukte den til andre ting. Da mente kongen og styresmaktene at man burde bruke dagen til skikkelig arbeid i stedet for å drive dank», forteller Hodne i et oppslag i Nettavisen (Ripegut, 2021). Men tradisjoner er seiglivet saker, og endringen av tredjedagens status gjorde den ikke umiddelbart til en hel vanlig hverdag. Tredjedag ble en «prikkedag» som ble brukt til småsysler i huset og innebar at tjenestefolk fikk fri.⁵

Himmelfart og pinse i læreboka

Lærebokas tekster om himmelfart og pinse er svært korte forklarende tekster – ikke fortelling. Fokuset er hvordan høytidene feires i Norge – eller ikke feires; som det sies om Kristi himmelfartsdag:

På Kristi himmelfartsdag er det gudsteneste i kyrkjene i Noreg. Det er også fridag for skolen og for dei fleste som arbeider. Elles er det ikkje nokon spesielle tradisjonar på denne dagen. Det er ei ganske lita høgtid. Nokon har foreslått å droppe ho og heller ha fri på ein av høgtidsdagane som høyrer til ein annan religion. (Berg et al., 2008, s. 188)

Læreboka forklarer den jødiske bakgrunn for pinsehøytiden, at disiplene får Den hellige ånd og håp og mot til å fortelle om Jesus. «Mange kallar pinsa fødselsdagen til kyrkja. Det var første gongen disiplane var ein kyrkjelyd og ikkje berre vennene til Jesus» (Berg et al., 2008, s. 188). Deretter forklares fenomenet andre pinsedag som er fridag og gudstjenestedag selv om det er mandag. Men, «[det] er likevel ikkje så mange som feirar pinsa på nokon bestemt måte» (Berg et al., 2008, s. 188).

Ellens multimodale tekst forteller om et mer direkte og kreativt møte med opphavet til pinsetradisjonen – bibelfortellingen.

---

5 Å «prikke» ville si å pusle med noe, eller å holde på med ubetydelig arbeid. Det var 10 slike prikkedager i året, alle med bakgrunn i den katolske kirkens helligdager. Skikken med prikkedager holdt seg inn på 1900-tallet (Haugalandsmuseet, u.å.; Hodne, 1999, s. 121).

Ellens multimodale pinsefortelling - analyse

Ellen har skapt en sammenhengende fortelling av to begivenheter i bibelfortellingen, at Jesus forlater disiplene sine, Apg 1,6–12, og deretter at disiplene får Den hellige ånd, Apg 2,1–41. På tittelarket står det «Pinsen tegnet og skrevet av Ellen». Hvorvidt skriveoppgaven om pinse var atypisk i Ellens klasse, vet jeg ikke. Læreren forteller i ettertid at hun gjerne bruker en egen PowerPoint der hun forteller om høytiden og viser ulike kunstneriske framstillinger av pinsehendelsen når pinse er tema, men er usikker på hvordan dette var akkurat denne gangen.

I fortsettelsen analyserer jeg først kort verbalteksten i Ellens multimodale arbeid.

Ellens tekst

I Ellens multimodale tekst utdyper verbalteksten bilderutene (Maagerø & Winje, 2010, s. 150). Teksten til bilde 2, der Jesus beroliger disiplene før himmelfarten, er lengst idet den setter scenen for fortellingen når det gjelder både tid (etter påske) og når det gjelder fortellingsstruktur (etter Jesu oppstandelse) Apg 1,3:

Påskan var over og Jesus var stått opp fra graven. Nå satt Jesus og snakket med disiplene og fortalte at han skulle opp til sin Far i himmelen. Disiplene var redde og ville ikke være alene uten Jesus. Jesus sa: «Frykt ikke, jeg skal være sammen med dere for alltid. Jeg skal sende Den hellige ånd til dere. Den skal fortelle dere hva dere skal gjøre.»

Denne teksten setter også scenen emosjonelt (disiplene var redde og ville ikke være alene), og den peker fram mot det som skal skje (Jesus forteller at han skal forlater disiplene, men at de skal få Den hellige ånd).

I teksten viser Ellen kunnskap om sammenhenger i bibelfortellingen og om kristen tradisjon. Som når Jesus sier «frykt ikke» til disiplene sine idet han forbereder dem på at han skal dra fra dem. Utsagnet forekommer ikke i Apostelgjerningenes fortelling om himmelfart og pinse, men er et kjent bibelsk utsagn, blant annet i Matt 28 der først englene og så Jesus selv etter oppstandelsen beroliger de redde kvinnene ved graven. I teksten til rute 6 skriver Ellen at disiplene møtes ti dager etter at Jesus

dro fra dem. Opplysningen stemmer med festkalenderen der Kristi himmelfartsdag følger 40 dager etter påske og pinse ti dager etter dette, men kommer kun indirekte fram i bibelfortellingen, jf. Apg 1,3 og 2,1, eller i lærebokteksten. I fortellingen om at disiplene får den hellige ånd (til bilde 7), opplyser Ellen leseren med å peke bakover til løftet som de hadde fått av Jesus: «Frykt ikke, jeg skal være sammen med dere for alltid. Jeg skal sende Den hellige ånd til dere. Den skal fortelle dere hva dere skal gjøre» (til bilde 2). Ordet «tegn» finnes heller ikke i Apostelgjernings tekst. Men dette er et kjent bibelsk begrep, i Det gamle så vel som i Det nye testamente, for hendinger som peker ut over seg selv til noe Gud har gjort eller vil gjøre; som regnbuen,¹ Mos 9,12–13, Immanuel-tegnet i Jes 7,10–14 og Jesu undergjerninger som vinunderet i Kana, Joh 2,11.

Når Ellen skal fortelle om at Jesus drar opp til sin Far, skriver hun «Jesus *steg opp til himmelen* og forsvant i en sky». Uttrykksmåten «steg opp til himmelen» er ikke hentet fra Apostelgjerningene 1,9, som har passivkonstruksjonen «ble han løftet opp»,⁶ mens Apostolicum har «før opp til himmelen». Ellens formulering «steg opp» kan være hennes måte å formulere dette høytidelig. På linje med Ellen er evangelisten Johannes i kap. 3,13: «Ingen kan stige opp til himmelen uten han som steg ned fra himmelen: Menneskesønnen».

Ellen konsentrerer sin fortelling om forholdet mellom Jesus og disiplene, mens andre hendinger i bibelteksten hopper hun over (fortellingen om Judas og valget av hans etterfølger, Apg 1,15–26 eller Peters lange tale i Apg 2,14–39 som hun oppsummerer til oppfordringen: «Dere må tro på Jesus og bli døpt!» sml. Apg 2,40–41). På den måten øker hun tempoet i fortellingen sin sammenlignet med bibelteksten. I gjenfortellingen sin følger Ellen bibeltekstens utenfraperspektiv med tredjepersons forteller.

Her og der fargelegger hun fortellingen med kreative formuleringer som «fra himmelen, *bak tunge skyer*, kom Den hellige ånd» og «disiplene ble så *inspirert at de løp ut i Jerusalems gater*». Avslutningen på historien, som har en lykkelig slutt der mange blir døpt, akkurat som i bibelfortellingen, forsterker Ellen med å fortelle at de døpes i «*Jerusalems hellige*

---

6 Tilsvarende Mark 16,19; 1 Tim 3,16.

vann». Her kan det være Ellens kunnskap om dåpen som sakrament som skinner igjennom.

Virkemidler i bildefortellingen

Bidefortellingen har Ellen komponert slik:

1. bilde: Tittelblad: Ellen har tegnet ei jente og tittelen *Pinsen tegnet og skrevet av Ellen* (med to søte fantasifigurer og et skilt der det står: **BIBELEN PINSEN**).
2. bilde: Jesus forteller at han skal dra fra disiplene (nærbilde av en stor frontal Jesus med disiplene som er tegnet med ryggen mot leseren).
3. bilde: Disiplene og Jesus drar til Oljeberget (sauer og andre dyr følger med).
4. bilde: Jesus drar opp til himmelen (vi ser ham forsvinne i en sky, mens disipler og dyr er tegnet i nærbilde).
5. bilde: To engler annonserer Ånden.
6. bilde: Disiplene er samlet og en fugl kan skimtes i vinduet.
7. bilde: Samme scene, men fuglen har en kvist i nebbet.
8. bilde: Tre disipler hopper av glede.
9. bilde: Disipler forkynner i Jerusalems gater.
10. bilde: Disiplene døver folk (nærbilde av en dåp).

Rytme og rekkefølge i fortellingen følger rekkefølgen av de ti bilderutene – alle liggende ark i lik størrelse. Ellen har nummerert bildene sine, men hun begynner nummereringen med bilde 2 (hennes bilde 1). Bilde 5, som framstiller de to englene som forteller at Jesus vil komme igjen, er uten nummerering og tyder på at hun kanskje har føyd det til i etterkant.

Som nevnt beholder Ellen bibelfortellingens utenfraperspektiv. Men gjennom variert bruk av perspektiv i bilderutene varierer hun leserens nærhet til hendingene mye mer enn verbalteksten kan klare. Forskjellige bildeutsnitt, fra ulike grader av avstand til nær- og halvnære bilder, oppnår dette. Bilde 4, der Jesus forsvinner inn i en sky, er særlig interessant. Her er vi (leserne) veldig nær disiplene og andre tilskuere, de er tegnet i nærbilde og gjør at reaksjonene deres får fokus. At Jesus faktisk forsvinner

opp i skyen understrekes med vertikale streker som viser at han beveger seg opp og ikke henger i lufta. Reaksjonene til de som ser på, får hun fram med gester – hunden som gaper (eller bjeffer), disipler som gisper og holder hånden for munnen. Flertallet av Ellens bilder har normalperspektiv, men her er perspektivet overvinklet, leseren ser ned på tilskuerne og er mer på linje med Jesus som er på veg opp i lufta, noe som gir betrakteren oversikt over hendelsen, men også nærhet til disiplenes opplevelse (Kress & van Leeuwen, 2021, s. 140). Når en komposisjon kontrasterer det som er oppe, her Jesus og det himmelske, og det som er nede, i Ellens tegning menneskene og dyra, presenteres det som er oppe som det ideelle (*ideal*) eller også den mest betydningsfulle delen og det som er nede det virkelige (*real*) (van Leeuwen, 2005, s. 205). Gjennom å la tegningen av den oppadstigende Jesus dominere øvre bildedel får Ellen fram at dette er en uvanlig hendelse med en uvanlig person. I nedre bildedel fins menneskene og dyra som opplever dette (van Leeuwen, 2005, s. 204–205). I bilde 4 ser vi at en sau som beit seg fast i Jesu kappe på veg til Oljeberget, bilde 3, henger der fremdeles. Sauen ser ut til å insistere på en sammenheng mellom oppe og nede i bildet, mellom det jordiske og det himmelske.

Bilde 4. Jesus «steg opp til himmelen».

Tegningene viser at Ellen har sans for visuell komposisjon. Hun skaper balanserte bilder i flaten der vi som betraktere ikke får en følelse av at bildet heller i den ene eller andre retningen (Danbolt, 2002, s. 42–44). Harmonien og balanse i komposisjonen skapes ved at høyre bilde side tilføyes visuelle elementer som dreier leserens oppmerksomhet dit, i Ellens rutekomposisjoner for eksempel ved at hun legger til talebobler og en sau til høyre i ett bilde eller tre med frukt i et annet. I bildene som viser disiplene som venter på, og får, ildtunger over seg (6 og 7), har hun plassert en fugl (symbol på Den hellige ånd) i vinduet helt oppe til venstre i bilderuten. Balanse i komposisjonen oppnås ved å variere framstillingen av disiplene til høyre i bildet, de avviker i størrelse og form i forhold til de andre og drar på den måten oppmerksomheten til leseren dit. Ofte er de viktigste elementene/aktørene sentralt plassert i bilderuten, litt ute av senter, ofte mot venstre for betrakteren. Hovedsaken eller sentrale karakterer plasseres der, mens andre elementer som legges til, plasseres til høyre i bilderuten. Dette korresponderer med vår vestlige kulturs leseretning – fra venstre mot høyre, det som er kjent møter øyet først og nye elementer deretter (Danbolt, 2002, s. 42–44; Kress, 2008, s. 15; van Leeuwen, 2005, s. 201–204).

Visuell overdrivelse er et typisk trekk ved tegneseriesjangeren, noe Ellen tar i bruk. Hos Ellen gjelder det ikke minst Jesus som den viktigste karakteren. I bilde 2 ser vi en veldig stor Jesus som beroliger redde disipler. Han forsikrer om at de ikke vil bli alene selv om han drar til sin Far. Størrelsen på Jesus-figuren sammenlignet med disiplene signaliserer hvor trygg han er, men hvor usikre og redde de er. Englene som forkynner Jesu gjenkomst (bilde 5), er også veldig store og er framstilt i undervinklet perspektiv. Slik får Ellen fram det overnaturlige i hendelsen og englenes betydning (Danbolt, 2002, s. 27; Kress & van Leeuwen, 2021, s. 140, 217). Englene framstilles på konvensjonelt vis med side kjortler, vinger og glorier. I bilde 9 er disiplene som er ute i gatene og forkynner at folk må omvende seg og bli døpt, større enn tilhørerne. Perspektivet er overvinklet og gir leseren overblikk over hendelsen som skildres. Disiplene er plassert i sentrum av bildet og vender seg til høyre og til venstre med budskapet

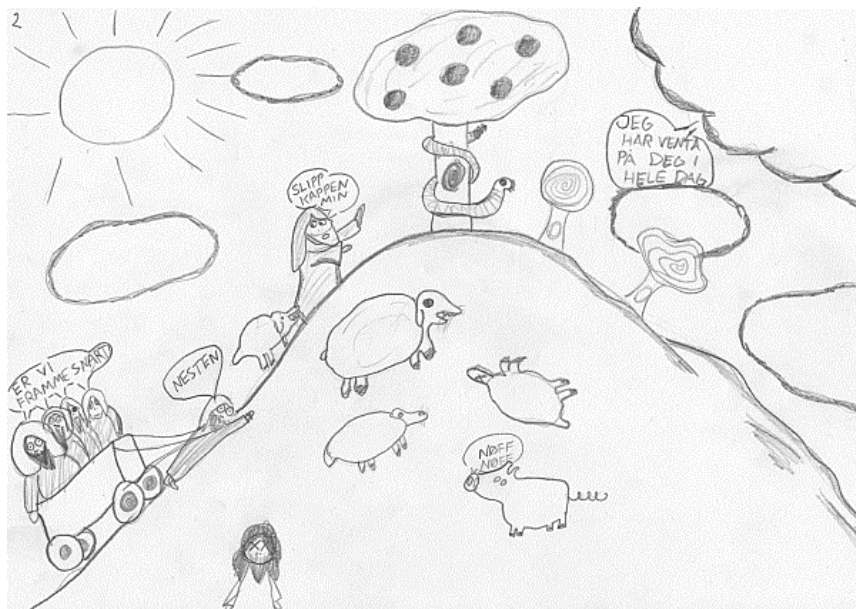
sitt, til kvinner (til venstre) og menn til høyre kan det se ut som. De misjonerende disiplenes størrelse og sentrale plassering i komposisjonen viser at de har den viktigste rollen (van Leeuwen, 2005, s. 208–209).

Plassering av snakkeboblene i dette bildet løser opp den litt rigide komposisjonen av disipler i nærmest korsform i midten og tilhørere i flokker på hver side. Som ellers når hun skal framstille mange mennesker, disiplene eller tilhørere, som her, gjør hun det konvensjonelt i form av repeterende figurer uten noen særlig variasjon i uttrykket. Men tilhørerne til venstre har langt hår, mens de til høyre har kortere hår og skjegg. Kan det være fordi Ellen kjenner til at i enkelte religiøse sammenhenger skilles kvinner og menn?

Bilde 9. Peter og de andre disiplene forkynner i Jerusalem.

Bildetekstene som Ellen har laget, svarer nokså direkte til bildebudskapet i alle tilfeller, bortsett fra i bilde 3.

Bilde 3. Disiplene og Jesus på veg til Oljeberget.

Dette er det beste eksemplet i tegneserien på informasjonskobling,⁷ at ulike semiotiske ressurser, her tekst og bilde, kobles sammen til en fylldigere tekst ved å utnytte de ulike modalitetenes affordans. Gjennom et komplekst design av bildetekst, tegning og talebobler formidler Ellen flere parallelle hendelser fra bibelfortellingen samtidig som hun får fram stemningen mellom aktørene. Ellens rutetekst lyder: «Jesus ville møte disiplene på Oljeberget. Jesus sa til disiplene: 'Gå ut i verden og fortell om meg til alle folk. Dere skal døpe dem i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn.'» Her formidles Jesu oppgave til disiplene at de skal være hans vitner «til jordens ender» (Apg 1,7–8) og at dette skjer på Oljeberget (Apg 1,12). Bilderuten viser disipler – og Jesus – som strever seg opp en bratt fjelltopp (Oljeberget) der en utålmodig Gud venter på sønnen sin bak en sky, en konvensjonell måte i kirkekunsten for å framstille den Gud som ingen kan se (2 Mos 33,18–20). En mann, noen sauer og en gris ser på. På toppen står et tre med en slange som kveiler seg rundt stammen.

⁷ Informasjonskobling, jf. Tønnessen, 2010, s. 16. Begrepet er hentet fra Theo van Leeuwen, 2005, s. 219–247.

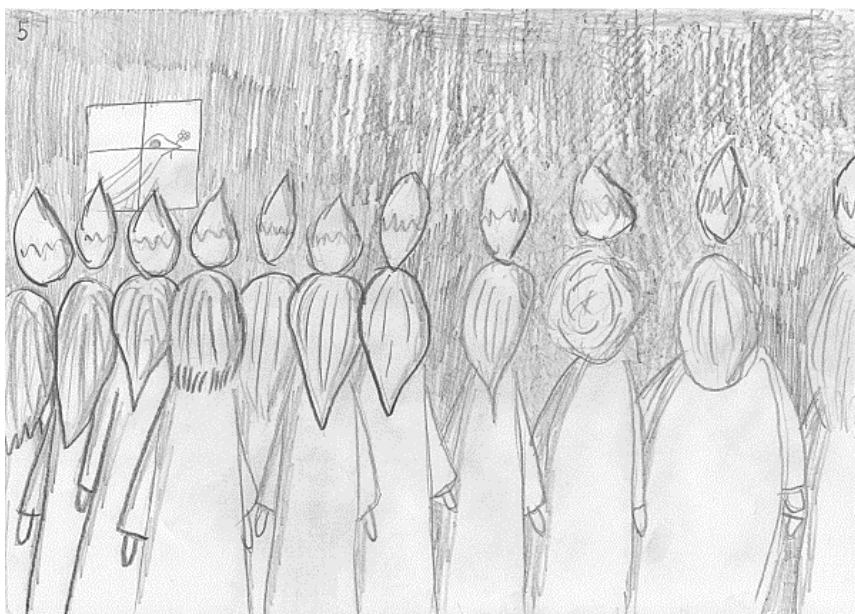
Bilde 2. Jesus forteller at han skal dra fra disiplene.

Der bildeteksten er saklig og forklarende, tilfører Ellen humor i fortellingen gjennom å tegne inn sauer og andre dyr og ulike kommentarer i talebobler. I bilde 2 viser sauen sin begeistring for Jesus der han sukker tilbedende «Jesus» og en av disiplene bemerker at sidemannen kunne trenge en hårvask! Denne sauen blir et humoristisk tilskudd i fortellingen videre i bildeserien. Bilde 3 tyder på at Jesus plages av sauen som ikke vil slippe taket i kappen hans. Han ber den ivrige følgeren om å slippe taket. Jesus er altså, ifølge Ellen, ikke alltid bare vennlig, tålmodig og imøtekommende. Disiplene skildres som «bare mennesker». De er redde og ensomme etter at Jesus er dratt bort (bilde 6) og utålmodige (bilde 3) med hverandre på veg til Oljeberget; en må dra mens andre sitter på og bare maser. Her er tilskuere av forskjellige slag. En mann som forstår lite av det hele (jf. XX-tegn som konvensjonelt tegn på forbauselse) pluss flere sauer og en gris som også bivåner hendelsen.

Hvorfor Ellen har valgt svart-hvitt blyanttegning, og ikke farger i sin tegneserie, vites ikke. Kanskje er det en stil hun foretrekker – kan hende med forbilde i kommersielle tegneserier.

Bibelske sammenhenger og kobling til egen virkelighet

Fra bibelfortellingens fokus på forholdet mennesker–Gud har Ellen utvidet tekstens univers gjennom sin multimediale fortelling. Dyra er også med. I bilderutene hennes dukker det opp en mengde sauer, en gris, en hund, en fisk, to fugler og en krokodille pluss enda noen små fantasidyr. Sauer er det flest av. De er både tilhørere og tilhengere (fanklubb) av Jesus, Kanskje ikke så rart. I Jesu lignelser i NT sammenlignes disiplene og menneskene ofte med sauer, eks. Matt 10,16; 18,12 og Jesus selv med en gjeter Joh 10,1–21. I kunsthistorien er sauene også et sentralt bilde på Jesus selv, som det rene uskyldige offerlammet som ofres for menneskenes synder.⁸ Offerperspektivet har ingen naturlig plass i Ellens fortelling, der Jesus er til stede som den levende og oppståtte Jesus.

Bilde 7. Disiplene får Den hellige ånd.

8 Her er det masse å ta av. Et lam med kors og flagg er vanlig i mye kirkekunst og symboliserer henholdsvis Jesus lidelse og hans sier over døden. Ett eksempel på bruken av lam som symbol på Kristus er barokkmaleren Francisco de Zurbarán (1598–1664) bilder av lam med tittelen Agnus Dei («Francisco Zurbarán», u.å.).

I bilde 6 og 7 får Ellen fram spenning i bildefortellingen sin. I bilde 6 står disiplene sammen og i vinduet sitter fuglen/duen. Her skjer ingen ting – bildeteksten sier at disiplene ventet på Den hellige ånd og var litt ensomme og redde. Tegningen viser at Ånden/fuglen sitter utenfor og venter. Så kommer det en sterk vind, sier bildeteksten. I neste bilde (7) har disiplene ildtunger over hodet og fuglen i vinduet har fått en kvist i nebbet, en henvisning til den mye eldre fortellingen fra Første Mosebok om Noa og den store flommen. Etter at Guds vrede var over, sank vannet og duen som Noa hadde sendt ut, kom tilbake med et grønt oljeblad i nebbet, 1 Mos 8,6–12. På den måten har Ellen ved hjelp av kjent symbolikk oppdaget og skapt sammenhenger mellom bibelfortellinger. Hun skaper også nye sammenhenger. I bilde 3 var kunnskapens tre plassert på toppen av Oljeberget. Fjellet var blitt Edens hage, der slangen fristet Adam og Eva til å spise av det forbudte treet, 1 Mos 3,4–5. Duen med kvist i nebbet signaliserte håp etter syndfloden slik fuglen i bilde 7 symboliserer guddommens nærvær og håp for disiplene. Duen som symbol på Ånden er også kjent fra fortellingen om Jesu dåp, Mark 1,10, og er et sentralt symbol på Den hellige ånd i kirkekunsten.

I bilde 8 framstilles tre av disiplene som har fått Den hellige ånd. De danser av fryd, det er særlig tydelig i disippelen i midten som er fanget midt i svevet. Over hodene deres har Ellen tegnet inn ildtunger og talebobler der disiplene roper: «Kult», «jippi» og tredjemann «det var tegnet» mens han peker opp mot ildtungene. Her understreker bildetekst og taleboble at ildtungene nettopp er et tegn – en manifestasjon av det som Jesus har lovet dem, Apg 1,5. Utropene, kult og jippi, skaper en umiddelbar forbindelse mellom Ellens – og den intenderte leserens – tid og bibelfortellingen fra en fremmed tid.

Det aller første bildet i Ellens tegneserie har tittelen: «Pinsen tegnet og skrevet av Ellen». Her har hun tegnet ei glad jente (seg selv) med fletter og et skilt som sier: «BIBELEN» og under «PINSEN». Rundt bildet har hun laget pynteborder, og i nedre kant ved jentas føtter ligger eller løper to fantasidyr hver sin veg – det til venstre ser ut til å ha vinger og glorie og bærer på en trefork, mens over dyret til høyre står navnet TEDDY der Y-en ender i Ellens framstilling av ildtunger. Tegningen signaliserer, slik

jeg leser det, en trygg elev med positive holdninger til oppgaven og stolthet over det hun har skapt.

Ellens kunnskaping

Hva forteller Ellens pinsefortelling om hennes kunnskaping? Det har jeg forsøkt å undersøke gjennom en analyse av hennes multimodale tekst. At hun fikk mulighet til å utforme sin hjemmelektur som tegneserie, har gitt henne særlige læringsmuligheter som en ren skriveoppgave trolig ikke ville ha gitt henne. Ellen har skapt om den bibelske pinsefortellingen til tekst og bildefortelling. Å flytte eller omskape et budskap fra en modalitet til en annen – det Günter Kress kaller *transduction* – krever fortolkende arbeid med det originale uttrykket. Ellens arbeid innebærer en dobbel fortolkning – til ny tekst og til bildeserie der hun måtte bestemme seg for hva hun skulle fortelle i verbalteksten og hva hun kunne fortelle visuelt i tegningen. Som Kress har pekt på, uttrykker multimodale tekster «forfatterens» intenderte design og læring. Dette skaper en ny forståelse av læring; når eleven velger ut det som han/hun bruker i sin tekst eller bildeskapning, foregår det en utvelgelsesprosess – all informasjon som eleven har fått, re-organiseres i et nytt design (Kress, 2008, s. 21). Slik uttrykker Ellens tegneserie hennes kreative kunnskaping av pinse gjennom de redskaper som var tilgjengelige for henne kognitivt, sosialt og praktisk – skolekonteksten, Ellens egne interesser og muligheter – at hun var glad i å tegne og at mor kunne hjelpe med lesing og forståelse av bibelfortellingen og med å skrive teksten inn på PC.

Ellens arbeid viser flere ulike kompetanser og måloppnåelse innenfor læreplaner i norsk, kunst og håndverk (LKO6) og religion, livssyn og etikk (2008) på sitt trinn. Hun har demonstrert at hun kan sammenfatte en nokså komplisert bibeltekst til en kort og poengtert verbaltekst som også fungerer godt på egenhånd. Hun viser også at hun kan ta i bruk estetiske virkemidler i sin egen tekst med stemningsfull og kreativ beskrivelse av Åndens komme eller disiplenes inspirerte misjonering i Jerusalem. Arbeidet demonstrerer at hun behersker sjangeren sammensatt tekst, som er kompetansemål i norskfaget (jf. LKO6, 7. trinn). Hun får videre vist at hun har kompetanse i visuell kommunikasjon og kan ta i bruk ulike

virkemidler i bildeskaping, samt kyndig bruk av tegneseriesjangeren (jf. LKo6, kunst- og håndverk, 7. trinn). Tegningene hennes illustrerer verbalteksten, men utvider også fortellingen ved å knytte den til andre bibelfortellinger gjennom bruk av kjente religiøse symboler. Slik viser arbeidet at Ellen har kjennskap til sentrale bibelske fortellinger fra Det gamle og Det nye testamente, så vel som kunnskap om en av de sentrale høytidene i kristendommen, alt sammen mål ifølge RLE-planen etter 7. trinn.

Sjangervalget, tegneserie, en sjanger som appellerer til barn og ungdom, skaper en nærhet mellom intenderte lesere (medelevene) og fortellingens verden og kan være med på å kontekstualisere historien fra en fjern og fremmed kultur. Tilsvarende kan virkemidler som hun legger inn i talebøler, knyttet til hennes egen tid og kultur, fungere, som når disiplene roper «kult» og «jippi!» og kommenterer hverandres hårsveis. Det samme gjelder, slik jeg leser det, de humoristiske innslagene i form av forskjellige dyr og fantasifigurer – som ikke alle (som krokodille, hund og gris) har like tydelige roller i bibelfortellingen.

I både tekst og bilde viser Ellen forståelse for fortellingsstrukturen og plottet i Det nye testaments himmelfart- og pinsefortelling. Hun veksler mellom tredjepersons forteller og direkte tale i verbalteksten etter mønster fra bibelfortellingen og går ikke selv inn i fortellingen og blir en av karakterene som opplever dette – hun er fortelleren. Dette reflekterer kanskje læreplanens pålegg om en ikke forkynnende, objektiv, kritisk og pluralistisk undervisning i faget. Elisabet Haakedal, som har forsket mye på elevarbeider, har vist hvordan noen elever uttrykker identifikasjon med verdier i bibelfortellinger i elevarbeider under tidligere læreplaner (bl.a. Haakedal, 2010c, s. 226). Mens Lied (2019, s. 360) har undersøkt noen elevers multimodale uttrykk for å se etter eventuell sammenheng mellom elevers livstolking og skolens religionsundervisning under henholdsvis M87 og KRLE 2015. Hun kunne ikke peke på noen markante forskjeller i trosuttrykk i ytringene som elevene laget i de to fagene. Ellens valg av fortellerstemme har derfor ingen sikker sammenheng med fagets innretning.

Bildetekstene er Ellens egen tekst som er blitt til etter at hun har lest bibelfortellingen sammen med mor flere ganger. Det er en situasjon som sikkert er gjenkjennbar for mange foreldre og en illustrasjon på Lev

Vygotskys sosiokulturelle læringssyn om at barns læring skjer i samhandling med medierende redskaper og med andre mennesker, ikke minst kompetente voksne. Vygotsky kaller dette for sonen for den nærmeste utvikling (Vygotsky, 1978; Wittek, 2012, s. 106–109). Mors hjelp bidro til å skape det læringsrommet som skulle til for at Ellen klarte mer i dette samarbeidet enn hun kunne på egenhånd.

Ellens arbeid viser både bibel- og religionskunnskap, evne til multi-modal tekstkomposisjon og erfaring med og kompetanse i populærkulturelle uttrykk. Hun har demonstrert måloppnåelse i flere fagområder gjennom sin tegneserie om pinse. I arbeidet har hun ikke bare illustrert eller gjenfortalt den bibelske pinsefortellingen, men gitt den ny drakt og nye meninger der bibelfortellinger kobles sammen på nye måter (kunnskapens tre på Oljeberget), og kjære figurer (dyra) og hverdagslig vokabular (kult og jippi) tilfører humor og flytter den gamle fortellingen inn i hennes egen og medelevenes verden.

I fagfornyelsens (LK20) svært generelle kompetanseformuleringer er høytider og sentrale fortellinger i kristendommen lagt til 1.–4. trinn.⁹ Det er en spennende utfordring for lærebokforfattere og for lærere som skal hjelpe de unge elevene med kunnskap om den «vanskeligste» høytiden i kristendommen. Ellens lærer forteller at hun senere har brukt Ellens tegneserie til inspirasjon for andre elever når de skulle lære om pinse. Kanskje kan presentasjonen av Ellens pinse inspirere også andre til kreativt arbeid med denne og andre bibelfortellinger i skolen.

Litteratur

- Afdal, G. (2013a). Modes of learning in religious education. *British Journal of Religious Education*, 37(3), 256–272.
- Afdal, G. (2013b). *Religion som bevegelse*. Universitetsforlaget.
- Anderson, J. & Maddox, M. (2004). *Bibelen som tegneserie*. Lunde forlag.
- Berg, M. A., Børresen, B. & Nustad, P. (2008). *Vi i verda 7: Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap*. Elevbok. Cappelen.

---

9 Jf. kompetansemål: «samtale om og presentere sentrale fortellinger og trosforestillinger i kristen tradisjon» og «sammenligne og presentere ulike årstider og høytider i kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner» (Utdanningsdirektoratet, 2020).

- Bøe, B. (2015, 20. mai). – Pinsen er den vanskeligste høytiden å lære barn. *Vårt Land*.
<https://www.vl.no/nyheter/2015/05/20/pinsen-er-den-vanskeligste-hoytiden-a-laere-barn/>
- Danbolt, G. (2002). *Blikk for bilder: Om tolking og formidling av bildekunst*. Abstrakt.
- Francisco Zurbarán. (u.å.). *Wikipedia*. Hentet 14. oktober 2021 fra https://no.wikipedia.org/wiki/Francisco_Zurbar%C3%A1n#/media/Fil:Francisco_de_Zurbar%C3%A1n_006.jpg
- Guldhaug, S. (2019, 6. juni). Hvorfor feirer vi pinse? *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/livsstil/hvorfor-feirer-vi-pinse/s/12-95-3423694319>
- Haugalandmuseet. (u.å.). *Prikkedager*. Hentet 11. november 2021 fra <https://haugalandmuseet.no/undervisning/gamle-haugesund/en-ny-tid/prikkedager/>
- Hodne, Ø. (1991). *Norsk folketro*. Cappelen.
- Holen, Ø. & Olsen, T. S. (2015). *Tegneseriens historie*. Cappelen Damm.
- Haakedal, E. (2008). Lived religion in Norwegian pupils' religious education workbooks. I H. Streib, A. Dinter & K. Söderblom (Red.), *Lived religion – conceptual, empirical and practical-theological approaches: Essays in honor of Hans-Günter Heimbrock* (s. 39–51). Brill.
- Haakedal, E. (2010a). Arbeidsbøkernes teologi. I P. Repstad (Red.), *Norsk bruksteologi i endring* (s. 79–113). Tapir Akademisk.
- Haakedal, E. (2010b). Hva er en disippel? Multimodalitet i elevarbeidsbøker. I E. S. Tønnessen (Red.), *Sammensatte tekster: Barns tekstspraksis* (s. 171–209). Universitetsforlaget.
- Haakedal, E. (2010c). Tidsbilder fra skolens religionsundervisning: 9- og 10-åringers arbeid med bibelfortellingens verdi- og moralformidling. I J. Smidt, I. Folkvord & A. J. Aasen (Red.), *Rammer for skriving: Om skriveutvikling i skole og yrkesliv* (s. 207–228). Tapir Akademisk.
- Kress, G. (2000). Design and transformation: New theories of meaning. I B. Cope & M. Kalantzis (Red.), *Multiliteracies: Literacy in learning and design of social futures* (s. 151–162). Routledge.
- Kress, G. (2008). The multimodal challenge to teaching and learning in school subjects. I S. Knudsen & B. Aamotsbakken (Red.), *Tekst som flytter grenser: Om Staffan Selanders «pedagogiske tekster»* (s. 9–31). Novus.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (2021). *Reading images. The grammar of visual design* (3. utg.). Routledge.
- Larsen, A. S. & Domaas, O. E. (2010). Da Anna møtte Josef. Om bruk av en bibelfortelling i en elevs skriving. I J. Smidt (Red.), *Skriving i alle fag – innsyn og utspill* (s. 299–319). Tapir Akademisk.
- Lied, S. (2004). *Elever og livstolkingspluralitet i KRL-faget: Mellomtrinnslever i møte med fortellinger fra ulike religioner og livssyn* [Doktorgradsavhandling]. MF vitenskapelig høyskole.

- Lied, S. (2019). Elever i dialog med kristendommens fortellinger. I B. Løvlie, P. Halse & K. Hatlebrekke (Red.), *Tru og tradisjon på Vestlandet* (s. 339–361). Cappelen Damm Akademisk.
- Meistad, T. (2000). *Kristendommens historie: En innføring*. Høyskoleforlaget.
- Maagerø, E. & Winje, G. (2010). Multimodalitet og læremidler. I D. Skjelbred & B. Aamotsbakken (Red.), *Lesing av fagtekster som grunnleggende ferdighet* (s. 143–168). Novus.
- Paavola, S. & Hakkarainen, K. (2005). The knowledge creation methaphor – an emergent epistemological approach to learning. *Science & Education*, 14(6), 535–557. <https://doi.org/10.1007/s11191-004-51157-0>
- Ripegutu, H. (2021, 24. mai). *Derfor har vi fri 2. påskedag*. Nettavisen. <https://www.nettavisen.no/okonomi/derfor-har-vi-fri-pa-2-pinsedag/s/12-95-3423487947?mode=app>
- Sfard, A. (1998). On two metaphors for learning and the dangers of choosing just one. *Educational Researcher*, 27(2), 4–13.
- Tønnessen, E. S. (2010). Tekstpraksis i bevegelse. I E. S. Tønnessen (Red.), *Sammensatte tekster: Barns tekstpraksis* (s. 10–22). Universitetsforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2008). *Læreplan i religion, livssyn og etikk (RLE1-01)*. <https://www.udir.no/klo6/RLE1-01/>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) (RLE01-03)*. <https://www.udir.no/lk20/rle01-03/>
- van Leeuwen, T. (2005). *Introducing social semiotics*. Routledge.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind and society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Weinreich, T. (1985). *Bogen om tegneserier: Grundbog*. Gjellerup & Gad.
- Witteck, L. (2012). *Læring i og mellom mennesker*. Cappelen Damm Akademisk.